

Kritisch Onderzoek over enkele Aantekeningen uit het *Liber Traditionum* der Sint-Pietersabdij te Gent, in verband met het oudste Grondbezit der Sint-Baafsabdij te Gent

Adriaan-Eduard Verhulst

Citer ce document / Cite this document :

Verhulst Adriaan-Eduard. Kritisch Onderzoek over enkele Aantekeningen uit het *Liber Traditionum* der Sint-Pietersabdij te Gent, in verband met het oudste Grondbezit der Sint-Baafsabdij te Gent. In: Bulletin de la Commission royale d'histoire. Académie royale de Belgique. Tome 119, 1954. pp. 143-181;

doi : <https://doi.org/10.3406/bcrh.1954.1534>

https://www.persee.fr/doc/bcrh_0001-415x_1954_num_119_1_1534

Fichier pdf généré le 21/02/2020

Kritisch Onderzoek over enkele Aantekeningen uit het *Liber Traditionum* der Sint-Pietersabdij te Gent, in verband met het oudste Grondbezit der Sint-Baafsabdij te Gent

door A. VERHULST
Lic. Geschied.

Het « *Liber Traditionum* » der Sint-Pietersabdij te Gent mag zeker wel één van de belangrijkste en tevens van de belangwekkendste documenten voor de studie der Vlaamse en meer bepaald Gentse vroeg-middeleeuwse geschiedenis genoemd worden (1).

H. Pirenne en F. L. Ganshof gebruikten het met vrucht voor de studie van de landbouwwuitbating en het grondbezit in Vlaanderen tijdens de vroege Middeleeuwen (2).

Als document werd het uitvoerig bestudeerd door E. Sabbe, A. Koch en M. Gijsseling (3).

---

(1) De uitgave waarnaar we zullen verwijzen in dit artikel is die van A. C. F. KOCH — M. GIJSSELING, *Het « Fragment » van het tiende-eeuwse Liber Traditionum van de Sint-Pietersabdij te Gent*, B. C. R. H., CXIII, 1948, pp. 253-312.

(2) H. PIRENNE, *Liberté et Propriété en Flandre du VIIe au XIe siècle*, ACADÉMIE ROY. DE BELG., BULLETIN DE LA CL. D. LETTRES 1911, pp. 496-523.

F. L. GANSHOF, *Le domaine gantois de l'abbaye de Saint-Pierre-au-Mont-Blandin, à l'époque carolingienne*, REV. BELGE PHIL. ET HIST., XXVI, 1948, pp. 1021-1041.

(3) E. SABBE, *Étude critique sur le diplôme d'Arnoul Ier, comte de Flandre, pour l'abbaye de Saint-Pierre à Gand (941, juillet 8)*,

Ter gelegenheid van een uitvoerig onderzoek naar de stichtings- en oudste geschiedenis der Sint-Pieters- en Sint-Baafsabdijen te Gent, zijn wij echter tot het inzicht gekomen dat de studie van deze bron, ondanks het vele dat erover reeds werd geschreven, nog lang niet uitgeput is (1).

Integendeel : naar aanleiding van genoemde studie zijn wij er toe gekomen vele gevestigde opvattingen aangaande de aard, de betrouwbaarheid, het ontstaan en de draagwijdte van dit document te verwerpen.

Tot voor kort was men het er over eens dit document te beschouwen als de meest betrouwbare bron voor de geschiedenis van de Sint-Pietersabdij te Gent (2).

Daar wij echter van de stichtingsgeschiedenis der Sint-Baafsabdij te Gent een totaal nieuwe voorstelling meenden te mogen geven, waardoor meteen de min of meer gangbare stichtingsgeschiedenis der Sint-Pietersabdij lelijk in het gedrang werd gebracht, leek het ons absoluut noodzakelijk de waarde van deze bron opnieuw aan een grondig onderzoek te toetsen (3).

Uit de aangehaalde studie van E. Sabbe weten we hoe dit

---

in : *ÉTUDES D'HISTOIRE DÉDIÉES À LA MÉMOIRE DE H. PIRENNE PAR SES ANCIENS ÉLÈVES*, Brussel, 1937, p. 299-330.

A. C. F. KOCH—M. GIJSSELING, *op. cit.*, ID., *Diplomata Belgica ante annum 1100 scripta* (afgekort als DDB), I, teksten, p. 123, nr 49.

A. C. F. KOCH, *Diplomatische studie over de 10e en 11e eeuwse originelen uit de Gentse Sint-Pietersabdij*, DDB, pp. 85-122, *passim*.

(1) A. VERHULST, *Over de Stichting en de vroegste Geschiedenis van de Sint-Pieters- en de Sint-Baafsabdijen te Gent*, *HANDELINGEN DER MAATSCH. GESCH. EN OUDHEIDK. TE GENT*, Nieuwe reeks, dl VII, 1953, pp. 1-51.

(2) L. VOET, *Over de Stichting en de vroegste Geschiedenis der Sint-Pieters- en Sint-Baafsabdijen te Gent*, *HANDELINGEN MAATSCH. GESCH. EN OUDH. TE GENT*, Nieuwe reeks, dl I, 1944, p. 92.

(3) A. VERHULST, *op. cit.*, p. 29 vlg.

document, bestaande uit een verhalend en uit een diplomatisch gedeelte, zeer waarschijnlijk in 941 door een monnik uit de Sint-Pietersabdij werd samengesteld, met de bedoeling het door de Vlaamse graaf Arnulf I te zien gebruiken als basis voor de hervorming der Sint-Pietersabdij welke deze graaf in datzelfde jaar doorvoerde met de hulp van abt Gerard van Brogne. Deze hervorming beoogde de wederopbouw zowel van de eigenlijke kloostergemeenschap als van het domein, na het verval veroorzaakt door de invallen der Noormannen op het einde der IXe en in het begin der X^e eeuw.

Aan de hand van gegevens uit het diploma van Arnulf voor Sint-Pieters, dat deze hervorming bezegelt (941 Juli 8) (1), heeft Dr Sabbe kunnen aantonen hoe de hervormers wel degelijk van dit « *Liber Traditionum* », waarvan ons een X^e eeuws fragment bewaard bleef (2), gebruik hebben gemaakt (3).

Het is de bedoeling geweest der Pieterlingen de graaf tot belangrijke concessies te bewegen, zowel inzake de bestuursmacht over de abdij als inzake de restitutie van haar domein (4). De wijze waarop het document werd opgesteld en samengesteld laat toe dit te vermoeden.

Het document wordt ingeleid door een verhaal over de geschiedenis der abdij van haar stichting tot en met het abbatiaat van de beroemde Einhard. Dit verhaal is het eigen werk van de samensteller van het *Liber*. Reeds Sabbe heeft ingezien hoe dit verhalend gedeelte onder invloed

---

(1) Voor het laatst uitgegeven in DDB, pp. 143-146, nr 53.

(2) Over dit X^e eeuws « fragment », dat in de XIe eeuw werd gecopieerd en aangevuld, zie A. C. F. KOCH—M. GIJSSELING, BCRH, CXIII, pp. 253-312. Het wordt afgekort weergegeven als *L(iber) T(raditionum) A(ntiquior)*.

(3) SABBE, *op. cit.*, pp. 320-323.

(4) SABBE, *op. cit.*, p. 320 : « éclairer les réformateurs et faciliter la rédaction du diplôme réorganisant le domaine monastique ».

stond van de bedoelingen der Sint-Pietersabdij. Hij schrijft (1) :

« Le LTA débute par la *Fundatio*, une histoire de l'abbaye depuis sa fondation jusqu'au IXe siècle, dont le point central est occupé par le récit de la ruine du monastère lors de la guerre entre Charles Martel et Ragenfrid, vers 715, et sa restauration par Eginhard au début du IXe siècle. L'exposé détaillé de la réforme réalisée par Eginhard, au début du siècle précédent, dans des circonstances identiques, *traçait la tâche des réformateurs du Xe siècle* ».

In onze studie over de vroegste geschiedenis van beide Gentse abdijen hebben wij het op onze beurt, zoniet zeker, dan toch zeer waarschijnlijk gemaakt, dat het grootste gedeelte van dit *Fundatio*-verhaal zuiver compilatiewerk is geweest, ten dele zelfs teruggaand op bronnen afkomstig uit de Sint-Baafsabdij, opgesteld met de bedoeling de stichting der Sint-Pietersabdij valselijk tot een rechtstreekse stichting door de H. Amandus te doen opklimmen, en haar aldus in de ogen van de Vlaamse graaf belangrijker te doen schijnen dan de Sint-Baafsabdij, haar rivaal, waarvan de rechtstreekse stichting door Amandus en haar belangrijkheid vóór de Noormanneninvallen als zeer waarschijnlijk mag beschouwd worden (2).

* * *

Indien men een zekere, zelfs verregaande partijdigheid vanwege de samensteller, bij de redactie van het *verhalend* gedeelte van het LTA, kon verwachten, dan is men integendeel geneigd aan het « *diplomatische* » gedeelte van het LTA meer vertrouwen te schenken. Het bestaat inderdaad

---

(1) SABBE, *op. cit.*, p. 320.

(2) VERHULST, *op. cit.*, pp. 29-35, pp. 36-38.

uit enkele min of meer volledige afschriften van oorkonden en van domaniale documenten (1), en voornamelijk uit aantekeningen van schenkingen aan de abdij, die alle gedateerd kunnen worden tussen de VIIe en de IXe eeuw (2).

Toch kan men, wanneer men dit diplomatisch gedeelte van het LTA aandachtig bestudeert, er de hand van de samensteller, geleid en geïnspireerd door de zoëven aangehaalde bedoelingen der Pieterlingen, in ontdekken.

Een eerste bewijs hiervan achtte Dr Sabbe de opname in het LTA van de tekst der immuniteitsoorkonde van Lodewijk de Vrome, waarover hij schrijft : « L'insertion de ce » diplôme prouve, à notre avis, que certains promoteurs de » la restauration, vraisemblablement l'évêque de Noyon, » Transmar, et son entourage, préméditaient une réforme » plus radicale et plus saine, qu'elle le fut en réalité par les » larges concessions en faveur de l'intégrité de l'autorité » comtale sur l'abbaye » (3).

Men moet dus ook bij het gebruik en de interpretatie van het diplomatische gedeelte van het LTA een grote voorzichtigheid in acht nemen. Wel is men het over het algemeen eens om aan te nemen dat alle in het LTA opgenomen diplomatische stukken teruggaan op originele en authentieke documenten (oorkonden, *polyptycha*, *notitiae* van schenkingen), voortkomende uit het archief der abdij dat ondanks de verwarringen en verwoestingen der Noormanneninvallen gaaf bewaard moet gebleven zijn. Niette-

---

(1) Hier zijn bedoeld de nrs II(1), III(2) en IV(3, 4, 5) in de uitg. van het LTA door KOCH-GIJSSSELING, BCRH, CXIII, 1948, resp. op pp. 276, 278 en p. 280. De nummers tussen haakjes geven de nummering weer van de uitgave A. FAYEN, *Liber Traditionum* (in : OORKONDERBOEK DER STAD GENT, o.l.v. Van der Haeghen en Pirenne, Gent, 1906).

(2) Over de datering van enkele dezer schenkingen zie : KOCH-GIJSSSELING, *op. cit.*, p. 258 vlg.

(3) SABBE, *op. cit.*, p. 321.

min heeft men o. i. bij de aanwending van deze stukken voor de studie van het domein der Sint-Pietersabdij te licht de omstandigheid uit het oog verloren dat het LTA beoogde te zijn : een verzameling van de rechtstitels welke de Sint-Pietersabdij meende te mogen doen gelden toen de graaf in 941 tot de heropbouw van het abdijdomein wenste over te gaan. We staan hier in 't geheel niet voor de inventaris van het werkelijke grondbezit der abdij in 941.

Het feitelijke bezit was op dat ogenblik-blijkens de oorkonde van Arnulf (941 Juli 8) zelf-wegens de troebelen der Noormannenraids, in vele gevallen aan de abdij door de graaf zelf en door andere « *potentes* » ontnomen (1).

We staan hier integendeel voor een document dat de graaf in de bedoeling der Pieterlingen moest voor ogen hebben bij de restitutie van het verloren gegane abdijbezit. In zulk geval is een grote voorzichtigheid wel degelijk geboden.

* * *

Onderzoekt men daarom, aan de hand van documenten die jonger zijn dan het LTA, welke goederen hetzij in 941 (diploma van Arnulf), hetzij in de daaropvolgende jaren aan de Sint-Pietersabdij zijn teruggeschonken geworden, dan stelt men wel vast dat een belangrijk gedeelte der goederen waarop de Sint-Pietersabdij in 941 bij monde van het LTA aanspraken meende te mogen doen gelden, naderhand d. w. z. in de 2^e helft der X^e en de 1^e helft der XIe eeuw terug in het eigenlijk bezit der abdij is gekomen (2).

Van een belangrijk aantal goederen echter die Sint-

---

(1) Vgl. SABBE, *op. cit.*, p. 319 vlg.

(2) Zie voor een gedeeltelijke overeenstemming tussen de goederen vermeld in het diploma van 941 en het LTA : SABBE, *op. cit.*, pp. 321-323.

Pieters in het LTA als de hare doet kennen is in de latere Sint-Pietersdocumenten geen spoor meer terug te vinden. We mogen gerust aannemen dat zij nooit meer aan de Sint-Pietersabdij werden gerestitueerd en dat hun verlies op rekening der Noormanneninvallen mag geschreven worden.

* * *

Onder de goederen vermeld in het LTA waarvan in het latere domeinbezit der Sint-Pietersabdij geen spoor meer is terug te vinden, treffen we nochtans een bijzondere groep aan. Zij wordt geheel aan het einde van het LTA onder een afzonderlijke rubriek vermeld. Deze rubriek, waarschijnlijk van de hand van de X^e eeuwse samensteller van het LTA, luidt : « *Commemoratio de illis homines qui tradiderunt uel uendiderunt res suas a sancti Petri monasterii Blandinio temporibus sancti Amandi presulis et abbati Florberti quam ipse dominus supradictus episcopus primitus ibi ordinavit* » (1).

We vinden onder deze rubriek de optekeningen van enkele koopovereenkomsten, benevens van één gift, die naar alle waarschijnlijkheid ten tijde van Amandus, zoals de opsteller van het LTA het trouwens beweert, hun beslag hebben gekregen (2). Er zijn een paar zeer

---

(1) Uitg. LTA door KOCH-GIJSSELING, BCRH, CXIII, 1948, p. 292, not. nr 35 (42-46).

(2) Het betreft : 1° de schenking van Vlierzele (*Fliteritsale*) dat in 864, krachtens een diploma van Karel de Kale, tot de *mensa conventualis* van St Baafs behoort : DDB nr 133 ; 2° de aankoop van gronden te en in de omgeving van Slote, een gebied dat in de X^e eeuw in handen der Sint-Baafsabdij is, blijkens een diploma van koning Lotharius, daterend van 966 : DDB nr 135. Betr. de samenstelling van het Sint Baafsdomein in de omgeving van Slote (ten N. O. van Gent) in de X^e eeuw, zie : L. VOET, *De brief van abt Othelbold aan gravin Otgiva, over de relikwieën en het domein van de*

belangrijke aanwijzingen die voor deze datering pleiten (1).

Bij de aankopen zijn namelijk zo hoge sommen betrokken dat alleen de finantiële hulp der *Merovingische* vorsten aan Amandus zulke geldmiddelen kan hebben bezorgd. Ook het feit dat de aankopen met goud geschieden bewijst dat ze in de Merovingische tijd dienen geplaatst te worden (2).

We staan hier dus voor een min of meer getrouwe copie van documenten die rechtstreeks of onrechtstreeks tot de Merovingische periode opklimmen (3).

Het verrassende betreffende deze reeks aantekeningen is het feit dat zij, hoewel betrekking hebbend op de oudste bezitsverwervingen ener abdij (volgens het LTA : der Sint-Pietersabdij) niettemin geheel achteraan in het LTA

St Baafsabdij te Gent (1019-1030), uitg. Kon. Comm. voor Geschiedenis, in-8° reeks, Brussel, 1949, p. 82 vlg.

De aangehaalde aantekeningen vormen, zoals we verder zullen uitleggen (zie p. 169) één geheel onder de rubriek « *Commemoratio ...* ». Zij worden, zonder enig teken van scheiding, gevolgd door een reeks aantekeningen (BCRH, CXIII, pp. 292-94, not. nrs 36(47), 37(48), 38(49), 39(50) en 44(45)), die schenkingen betreffen welke waarschijnlijk eveneens in de VIIe eeuw dienen geplaatst te worden. Deze schenkingen hebben bovendien betrekking op gronden eveneens gelegen ten N. O. van Gent. Deze tweede groep staat nochtans afzonderlijk t.o.v. not. nr 35 (42-46), waarover wij het in ons exposé uitsluitend hebben. Een nadere analyse van deze aantekeningen zullen wij aan het einde van dit artikel geven.

(1) VOET, *Over de Stichting en vroegste Geschiedenis*, p. 93.

(2) Dit argument is van H. Pirenne : zie VOET, *op. cit.*, p. 94 n. 38.

(3) Het kunnen losse oorkonden zijn geweest, waarvan de samensteller van het LTA een analyse heeft willen geven. Maar de aantekeningen van het LTA kunnen ook de copie zijn van werkelijke *notitiae*, die misschien nooit elders dan in een *Liber Traditionum* zijn opgetekend geweest. Deze opmerking danken we aan de vriendelijkheid van Prof. P. Bonenfant.

worden gegroepeerd — maar bovenal *dat het om goederen gaat die dons slechts als bezit der Sint-Baafsabdij bekend zijn* (1).

Alleen hun vermelding in het LTA brengt deze domeinen in verband met de Sint-Pietersabdij (2) : op geen enkel ander ogenblik is voor hen een band met Sint-Pieters aan te wijzen. We staan hier voor een moeilijkheid waaraan, uitsluitend aan de hand van de tekst van het LTA, ttz. zuiver tekst-kritisch, geen bevredigende oplossing kan gegeven worden. Enkel de geschiedenis van beide abdijen kan hier een begin van verklaring opleveren.

Wij zijn niet de eerste om tot deze vaststelling te komen. Talrijke historici vóór ons hebben daarom een theorie van het «oorspronkelijk gemeenschappelijk domein» van beide Gentse abdijen voorgesteld (3), die noodzakelijkerwijze steunde op de veronderstelling van een oorspronkelijke bestuurlijke eenheid van beide abdijen. Deze eenheid zou minstens tot op het einde der VIIe eeuw hebben bestaan, en de splitsing in twee van elkaar onderscheiden domeinen zou ten laatste onder Karel de Grote een volongen feit geworden zijn.

Deze veronderstelling moeten we verwerpen. In een uitvoerige studie menen we het zeer waarschijnlijk te hebben gemaakt dat beide abdijen, van bij hun stichting volkomen onafhankelijk zijn geweest (4). Een primitief gemeenschap-

---

(1) Zie onze opmerkingen onder n. 2, p. 149. Het mag wel bijzonder opgemerkt worden dat Vlierzele reeds in 864 bezit van Sint-Baafs was, d. i. vóór de opstelling van het LTA, dat het als een bezitting van Sint-Pieters doet doorgaan.

(2) Enkele dezer aantekeningen komen weliswaar ook voor in de *Annales Blandinienses priores*, die echter jonger zijn dan het LTA. Zie hierover KOCH-GIJSSSELING, *op. cit.*, p. 259 vlg.

(3) VOET, *Over de Stichting en vroegste Geschiedenis*, p. 98 vlg., geeft een samenvatting van deze theorie en haar argumentatie.

(4) VERHULST, *Over de Stichting en vroegste Geschiedenis*.

pelijk domein komt ons derhalve als een zeer onwaarschijnlijke verklaring voor (1).

---

(1) Er blijft nochtans één feit dat ons weerhoudt het bestaan van een gemeenschappelijk domein, op gelijk welk ogenblik voor het gemeenschappelijk abbatiaat van Eginhard (*ad* 840), te verwerpen. De opwerping werd ons gemaakt door Prof. P. Bonenfant. Inderdaad : het betreft het Gentse domein der Sint-Pietersabdij, waarvan de opsteller van het LTA zegt : « *Quam ex largitione regis Dagoberti sanctus Amandus memorato loco (= de Sint-Pietersabdij) dedit* » (BCRH, CXIII, p. 281 ; vgl. GANSHOF, *Le domaine gantois*, REV. BELGE PHIL. ET HIST., XXVI, 1948, p. 1025).

De moeilijkheid bestaat er dus in dat Dagobert, *ante* 639 (jaar van zijn dood), aan Amandus een domein te Gent zou geschonken hebben, waarop de Sint-Pietersabdij werd gesticht, echter reeds op een ogenblik (*ante* 639), waarop naar onze waarschijnlijk bevestigingen (zie VERHULST, *Over de Stichting*, p. 44) de Sint-Pietersabdij nog niet bestond. De moeilijkheid is niet absoluut, vermits de tekst van het LTA duidelijk zegt dat Amandus zelf het domein schonk uit een gift die hij van koning Dagobert had ontvangen. Het is dus mogelijk dat Amandus het domein pas bij de stichting der Sint-Pietersabdij ca 650 (zie ons aangehaald artikel) heeft weggegeven. Dergelijke praktijken waren geen zeldzaamheid : vgl. de stichting van de « cella » Barisis door Amandus (VERHULST, *Over de Stichting*, p. 42) en later (einde VIIe-vroege VIIIe eeuw) Willibrord's handelwijze t. o. v. Echternach en Susteren (C. WAMPACH, *Geschichte der Grundherrschaft Echternach im Frühmittelalter*, deel I/2, Quellenband, Luxemburg, 1930, nrs 24 en 39). Dit geval werd ons door Prof. Ganshofesignaleerd. Blijft dan nochtans het probleem aan welk domein deze bezitting vóór de oprichting en dotatie van Sint-Pieters was gehecht. Het lijkt ons niet uitgesloten dat dit het Sint-Baafsdomein is geweest. Een zeer oude bezitting der Sint-Baafsabdij, zeer waarschijnlijk eveneens teruggaand op een koninklijke schenking, de *fiscus Marka* (reeds bekend in 864 : zie VOET, *De brief van abt Othelbold*, p. 77 en p. 88) werd ten Oosten, op het Gentse stadsgebied, begrensd door de Leie, die de scheiding vormde met het latere domein van Sint-Pieters waarover sprake. Beide domeinen paalden grotendeels aan elkander. Het is niet onmogelijk dat zij, kort na de aankopen van Amandus ten Oosten van de Leiebocht te Gent, waarover verder, beide door koning Dagobert aan Amandus werden geschonken, en door deze laatste

In onze zo juist vermelde studie over de stichtings- en vroegste geschiedenis der beide Gentse abdijen, hebben wij het zeer waarschijnlijk gemaakt dat de Sint-Baafsabdij de oudste van de twee abdijen was, en dat de Sint-Pietersabdij niet tot een rechtstreekse stichting van Amandus opklimt.

Wij achten ons gerechtigd uit deze waarschijnlijkheid te besluiten dat de abt Florbert die samen met Amandus optreedt bij de aankopen, waarvan het LTA spreekt, de abt van dezelfde Sint-Baafsabdij was (1).

Bijgevolg steunen wij hierop de hypothese die als verklaring voor de moeilijkheid waarvoor wij staan o. i. aanvaardbaar kan gemaakt worden : *deze eigendommen*

---

verdeeld werden tussen de reeds bestaande Sint-Baafsabdij en de pas opgerichte « cella » op de Blandiniumheuvel. Aldus ware misschien ook het grenskarakter van de Leie te Gent te verklaren tussen de domeinen van beide abdijen, waarin de voorstanders van de theorie van een oorspronkelijk gemeenschappelijk domein, het resultaat van een kunstmatige verdeling hebben gezien — een veronderstelling die steeds een grote waarschijnlijkheid voor zich heeft gehad.

(1) Immers, het is zeer waarschijnlijk dat, wanneer Amandus met de steun van de Merovingische koning (zie hoger, p. 150) aankopen doet van gronden die, zoals we verder (p. 164) zullen zien gelegen zijn in de onmiddellijke omgeving der Sint-Baafsabdij, die aankopen bestemd zijn voor de dotatie van een klooster dat hij pas heeft gesticht. (VoET, *Over de Stichting*, p. 93 komt tot hetzelfde besluit, echter met betrekking tot de stichting van Sint-Pieters). Dit klooster is o. i. de Sint-Baafsabdij, het enige dat Amandus persoonlijk ter plaatse is komen stichten (zie onze studie over de stichtingsgeschiedenis der Gentse abdijen). De aankopen worden trouwens afgesloten ten laatste in 639, datum waarop de Sint-Pietersabdij nog niet bestaat (zie verder p. 162 en ons geciteerd artikel, p. 44). De abt Florbert die op dat ogenblik met Amandus optreedt, en die steeds door beide Gentse abdijen als eerste abt van hun instelling werd opgeëist is dus waarschijnlijk enkel de abt van de oudste abdij, d. i. van de Sint-Baafsabdij. Zijn naam heeft zeker met die van Amandus in de originelen gestaan die de samensteller van het LTA heeft gebruikt.

waren oorspronkelijk van Sint-Baafs, te meer daar wij ze later in het bezit van Sint-Baafs terugvinden.

Hoe logisch deze redenering ook moge volgen uit het zeer waarschijnlijke beeld van de stichtingsgeschiedenis van beide abdijen zoals wij het elders hebben uiteengezet, onze hypothese dienen we te confronteren met de tekst van het LTA zelf.

We dienen na te gaan of er in de tekst van de aantekeningen gegroepeerd onder de titel « *Commemoratio de illis homines...* » (1), argumenten te vinden zijn die ons toelaten met een zekere waarschijnlijkheid de goederen aangekocht door Amandus, als het eerste grondbezit der Sint-Baafsabdij te beschouwen.

De opsteller van het LTA zegt uitdrukkelijk dat de aangekochte goederen bestemd zijn voor de Sint-Pietersabdij : « *Commemoratio de illis homines qui... vendiderunt res suas a sancti Petri monasterii Blandinio...* ».

De aantekeningen zelf, zoals de samensteller van het LTA ze heeft gecopieerd, vermelden de bestemming aldus :

— « quas comparauit Florbertus abba... de thesauris sancti Petri Blandinio monasterii » (2).

— « domnus Amandus... sancto Petro supradicto monasterio tradidi iussit » (3).

— « habuit et sancto Petro donauit » (4).

— « tam de siluis quam de terris sancti Petri donauit » (5).

---

(1) KOCH-GIJSSSELING, BCRH, CXIII, p. 292, not. nr 35 (42-46). De reeks aantekeningen volgend op nr 35 (42-46), onder dezelfde titel : « *Commemoratio...* » (nrs 36 tot 39 en nr 44, uitg. BCRH) komen voor dit onderzoek eveneens in aanmerking : zie hoger p. 149, n. 2, op p. 150. en verder, p. 170-171.

(2) Not. nr 35 (FAYEN nr 45).

(3) Not. nr 35 (FAYEN nr 46).

(4) Not. nr 39 (FAYEN 50).

(5) Not. nr 44 (FAYEN 55).

De patroon die de betrokken goederen verwerft is *sanctus Petrus*. Nochtans vertonen de vermeldingen een merkwaardig verschil. Slechts de eerste aantekening betreft de rechtshandeling uitdrukkelijk op de latere Sint-Pietersabdij en wel door de naam « *Blandinio* » aan de vermelding « *sancti Petri monasterii* » toe te voegen, precies zoals de opsteller van het Liber dit zelf in de titel (« *Commemoratio...* ») had geschreven, en precies zoals de XIe copist dit op zijn beurt zou doen toen hij de tweede aangehaalde aantekening wijzigde aldus : « *sancto Petro in supradicto monasterio Blandiniensi tradi jussit* » (1).

* * *

De vraag die zich vanzelf opdringt is dan : *gaat het hier om een interpolatie vanwege de X^e eeuwse compiler van het LTA ?* De plaats van het woord « *Blandinio* » in de eerste aanhaling : « *de thesauris sancti Petri Blandinio monasterii* », doet ietwat onwennig aan en zou een interpolatie kunnen laten vermoeden. Ook de naamval past niet in het geheel (2). Dit zijn echter geen voldoende argumenten. Bekijken we daarom de tweede vermelding die we aanhaalden : « *pro ipsis res donavit dominus Amandus de auro solidos CC^{lvs} et sancto Petro supradicto monasterio tradidi iussit ; cujus traditione firmit Chlodoveus rex anno ab incarnatione Dominici DCLVIII, anno primo regnante ipsius in regno* » (3). We zijn geneigd aan deze aantekening meer vertrouwen te schenken voor wat de overeenstemming betreft tussen haar formulering in het LTA en de formulering welke in het voorliggende origineel heeft gestaan.

---

(1) FAYEN, *Liber Traditionum*, not. nr 46, p. 46.

(2) Hoewel we de vroeg-middeleeuwse grammaticale kennis niet mogen overschatten.

(3) Not. nr 35 (FAYEN nr 46).

Voornamelijk wegens het feit dat in deze aantekening uitdrukkelijk wordt gezinspeeld op een originele oorkonde, waaraan minstens één gegeven op een tamelijk getrouwe wijze werd ontleend (1). Het is dus aanvaardbaar te veronderstellen dat ook andere bewoordingen van deze aantekening tamelijk getrouw werden overgenomen uit het origineel.

Indien deze veronderstelling enige waarschijnlijkheid voor zich heeft, dan valt het des te meer op dat de aantekening de bestemming eenvoudig als « *sancto Petro supradicto monasterio* » vermeldt. De twee overige aangehaalde aantekeningen spreken eveneens alleen van « *sancto Petro donauit* » of « *sancti Petri donauit* ».

We achten het derhalve zeer goed mogelijk dat de VIIe-eeuwse originelen, waaruit de hier bestudeerde aantekeningen rechtstreeks of onrechtstreeks (2) werden overgenomen de ontvanger van de goederen waarvan sprake eenvoudig met « *sanctus Petrus* » of « *monasterium sancti Petri* » hebben aangeduid.

Vooraleer we nu de vraag trachten op te lossen, welke de bedoelingen zijn geweest van de compiler van het LTA toen hij, zoals we het waarschijnlijk achten, de tekst van het hem voorliggende origineel in het geval der aantekening « de thesauris sancti Petri *Blandinio* monasterii » aanvulde, moeten we — in alle objectiviteit en afgezien van alle later gebruik dat van deze teksten werd gemaakt — proberen uit te maken welke abdij « *monasterium sancti Petri* » werd genoemd op het ogenblik dat Amandus te Gent

---

(1) Waarschijnlijk de datering: « *Chlodoueus ... anno primo regnante ipsius in regno* ». Nochtans is de datering naar de jaartelling der incarnatie eveneens een wijziging van het origineel door de compiler van het LTA in 941: zie verder, p. 161. De interpolatie van « *Blandinio* » zou dus niet de enige zijn! Men ziet hoe moeilijk het is hierin een oordeel te vellen.

(2) Zie onze opmerking p. 150 n. 3.

in het tweede kwart der VIIe eeuw verblijft. We meenden immers te mogen aannemen dat de teksten waarvan de bestudeerde aantekeningen uit het LTA de weergave zijn, dateren uit de tijd van Amandus' activiteit in het Gentse (1).

Houden we ons aan de resultaten van onze reeds hoger vermelde studie over de stichting en de vroegste geschiedenis van beide Gentse abdijen, dan kan bijgevolg met « *monasterium sancti Petri* » op dat ogenblik alleen de latere Sint-Baafs genoemde abdijs bedoeld zijn (2).

Al blijven de resultaten van genoemde studie een belangrijk argument, niettemin is het methodisch niet verantwoord alleen op hen te steunen voor de interpretatie van de aantekeningen van het LTA welke we thans onderzoeken.

Trouwens, zoals we het probleem formuleerden, willen we thans verder proberen uit te maken welke abdijs in de VIIe eeuw in feite « *monasterium sancti Petri* » werd genoemd. M. a. w. het gaat ons hier meer om de nomenclatuur dan om de toewijding van beide Gentse kloosters, daar ons uiteindelijk doel er toch in bestaat de bedoelingen van de compiler van het LTA te achterhalen, in welk probleem de courante benaming van het klooster immers een grotere rol speelt dan zijn toewijding, zoals aanstonds nog duidelijker zal worden.

De later Sint-Baafs genoemde abdijs was toegewijd aan

---

(1) Zie hoger, p. 149-150.

(2) Tijdens zijn verblijf in het Gentse heeft Amandus zeer waarschijnlijk maar één abdijs gesticht en deze was toegewijd aan de hl. Petrus. De latere Sint-Pieters genoemde abdijs is o. i. een tien- à twintigtal jaren later ontstaan, zonder een tussenkomst van Amandus ter plaatse. Op het ogenblik waarop de hier bestudeerde teksten in hun originele vorm zijn ontstaan bestond de Sint-Pietersabdijs dus nog niet.

de hl. Petrus alleen ; de later Sint-Pieters genoemde abdij aan de hl. Petrus en Paulus (1).

In de IXe eeuw, wanneer wij voor het eerst over betrouwbare gelijktijdige gegevens beschikken, wordt de Sint-Pietersabdij algemeen « *Blandinium* » genoemd, terwijl de toewijding aan de hl. Petrus en Paulus nog uitdrukkelijk wordt vermeld (2). Rond hetzelfde tijdstip wordt de Sint-Baafsabdij algemeen « *Ganda* » genoemd, terwijl de toewijding aan de hl. Petrus nog op het voorplan staat (3).

In de 2^e helft der IXe eeuw is deze toestand nog ongeveer dezelfde, hoewel het Ganda-klooster meer en meer naar de aldaar begraven hl. Bavo begint genoemd te worden (4). Niettemin treft het dat in een betrouwbaar stuk uit die tijd de latere Sint-Baafsabdij nog altijd wordt aangeduid als « *monasterium sancti Petri et sancti Bavonis quod vocatur Ganth* » (5), terwijl de latere Sint-Pietersabdij blijkbaar nog altijd onder de naam « *Blandinium* » bekend staat en de toewijding aan de hl. Paulus niet vergeten wordt naast

(1) St Pieters : Immunitetsdiploma van Lod. de Vrome 815 Juni 2, uitg. DDB, p. 126 ; Sint-Baafs : Immunitetsdiploma van Lod. de Vrome 819 April 13, uitg. DDB, p. 222.

(2) Immunitetsdiploma Lod. de Vrome, uitg. DDB, p. 126 nr II. We laten de aantekeningen van schenkingen uit de IXe eeuw in het LTA hier buiten beschouwing. Eerst zou moeten onderzocht worden in hoeverre de formulering aldaar het werk is van de opsteller van het LTA. We verwijzen liever naar twee originelen uit de eerste helft der IXe eeuw, die onze mening komen bevestigen betreffende de naam « *Blandinium* » gegeven aan de latere Sint-Pietersabdij : DDB nrs 50 en 51.

(3) Immunitetsdiploma Lod. de Vrome, DDB, p. 222, nr 132.

(4) De hl. Bavo werd reeds vernoemd in het immunitetsdiploma van Lod. de Vrome (vermeld onder n. 3). Ook Einhard spreekt reeds van « *monasterium sancti Bavonis* » : *Einhardi epistolae*, uitg. K. HAMPE, MGH, EPISTOLAE KAROLINI Aevi, t. III, blz. 137, nr 55.

(5) DDB. nr 133 (dipl. Karel de Kale, 864).

deze aan de hl. Petrus (1). In de X^e eeuw is deze toestand gewijzigd. Meerdere stukken te Blandinium opgesteld, laten de toewijding aan de hl. Paulus achterwege (2), en het is duidelijk dat van nu af aan met « *monasterium sancti Petri* » het klooster op de Blandijnheuvel wordt bedoeld, terwijl het Ganda-klooster voortaan als Sint-Baafs zal bekend staan (3).

Het lijkt ons aanvaardbaar uit deze gegevens met een zekere graad van waarschijnlijkheid te besluiten dat van de VIIe tot de IXe eeuw de later Sint-Baafs genoemde abdij, vooral in officiële stukken « *monasterium sancti Petri* » werd genoemd, naast de meer populaire benaming « *Ganda* ». Het is misschien te wijten aan de lange en troebele periode der Noormanneninvallen, en aan het feit dat gedurende tientallen jaren de St-Baafsabdij niet meer bestond, in tegenstelling met het gunstiger lot der Sint-Pietersabdij (4), dat vanaf de X^e eeuw de benaming « Sint-Pietersabdij » uitsluitend werd gebruikt voor het klooster op de Blandijnheuvel.

We menen, terugkerend tot ons uitgangspunt (5) te mogen besluiten dat de tekst van het LTA zelf, in verband met een eerste punt (de vermelding van de bestemming der goederen in de bestudeerde aantekeningen), aanwij-

---

(1) DDB, nr 52 (voor de in aanmerking komende gedeelten waarschijnlijk betrouwbaar).

(2) DDB, nrs 53, 54, 55, 56. Dit achterwege laten van de hl. Paulus gebeurt niet in de koninklijke diplomata : vgl. DDB, nr 60.

(3) Men zegt van beide abdijen resp. « quod *antiquitus* vocatum est Blandinium » (DDB nr 60), « quod *antiquitus* vocatum est Ganda » (DDB nr 135).

(4) F. BLOCKMANS, *Het Gentsche Stadspatriciaat tot omstreeks 1302*, UNIV. GENT : WERKEN UITG. FAC. WIJSB. EN LETT., 85^e afl., 1938, p. 105.

(5) Zie hoger, p. 154.

zingen bevat die toelaten het klooster waarvan sprake, te vereenzelvigen met de later Sint-Baafs geheten abdij. Die veronderstelling heeft nochtans slechts waarde zo we aannemen dat de X^e eeuwse compiler van het LTA het hem voorliggend originele document heeft gewijzigd. In het licht van de evolutie der nomenclatuur van beide Gentse abdijen is ook deze handelwijze te verklaren. De opsteller van het LTA heeft het « *monasterium sancti Petri* » uit de hem voorliggende originelen, vereenzelvigd met zijn eigen klooster, vermits dit in de X^e eeuw Sint-Pieters werd genoemd. Hij kan dit te goeder trouw hebben gedaan, alhoewel de veronderstelling van kwade trouw ons waarschijnlijker voorkomt. Voor de kwade trouw pleiten: 1° het verhalend gedeelte van het LTA dat de compiler zoniet zelf heeft opgesteld dan toch goed kende, en waarvan de kwade trouw in de voorstelling van de stichtingsgeschiedenis van Sint-Pieters o. i. evident bewezen is (1); 2° het feit dat de opsteller van het LTA in 941 zeker geweten heeft dat het gebied ten N. O. van Gent, waarop de bestudeerde aantekeningen grotendeels betrekking hebben, vóór de Noormanneninvallen aan Sint-Baafs had behoord — hetgeen de graaf zelf trouwens heeft erkend door het aan deze abdij te restitueren (2); 3° de omstandigheden waarin het LTA werd opgesteld, zoals we deze reeds vroeger hebben uiteengezet (3), waarbij de in de X^e eeuw steeds groeiende rivaliteit tussen beide abdijen aanknoopt; 4° het feit dat hij de aantekeningen in kwestie slechts aan het einde van zijn werk, als het ware op een bijkomende plaats, heeft ingelast.

Wij zijn dus geneigd te aanvaarden, dat de compiler van het LTA de goederen waarvan sprake in de bestu-

---

(1) VERHULST, *Over de Stichting*, p. 35 en p. 41.

(2) DDB, nr 135.

(3) Zie hoger, p. 145.

deerde aantekeningen, tegenover de graaf als voormalige goederen der Sint-Pietersabdij heeft willen laten doorgaan, wel wetend dat ze vóór de Noormanneninvallen aan de Sint-Baafsabdij hadden toebehoord.

Na deze eerste reeks argumenten gebaseerd op enkele kritische beschouwingen over de tekst zelf der aantekeningen in het LTA, en gesteund door de resultaten die we bereikten in een afzonderlijke studie over de stichtingsgeschiedenis van beide Gentse abdijen, is het de beurt een tweede gegeven ontleend aan de tekst zelf van het LTA naar voren te brengen.

Het betreft de datum, waarop, volgens de tekst der aantekening zelf (1), koning Clovis de overdracht door Amandus bevestigde van de door hem aangekochte goederen aan het door hem gestichte klooster waarvoor ze bestemd waren. « *Cuius traditione firmanit Chlodoueus rex anno ab incarnatione Domini DCLVIII, anno primo regnante ipsius in regno* ». Het jaartal, 659, is waarschijnlijk verkeerd, en de datering naar de jaartelling van de Incarnatie kan onmogelijk in het origineel hebben gestaan (2). Niettemin schijnt ons de aanduiding van het regeringsjaar betrouwbaar toe, hetgeen trouwens vaker het geval is in vroeg-middeleeuwse oorkonden. Het zou dus gaan om een bevestiging door Clovis II, wiens eerste regeringsjaar, als opvolger van Dagobert I (gest. in 639) begint in 639 (3). Als dusdanig schijnt ons de essentie dezer datering, ondanks de

---

(1) Not. nr 35 (FAYEN nr 46).

(2) Het jaartal 659 is dus geen vergissing van de opsteller van het origineel maar wel een verkeerde berekening van de opsteller der notitie. Beide gegevens zijn dus aan de oorspronkelijke tekst door de compiler van het LTA toegevoegd. In het Merovingisch origineel werd waarschijnlijk alleen naar het regeringsjaar gedateerd.

(3) Clovis II regeerde van 639 tot 657. Zie : B. KRUSCH, in MG.SS. RERUM MEROV., VII, p. 495.

gebrekkige en gewijzigde weergave door de compiler van het LTA, wel degelijk overgenomen te zijn uit het originele document.

Blijkens de tekst zelf van de aantekening moet deze datum waarschijnlijk beschouwd worden als de afsluiting van de stichting en eerste dotatie van het klooster dat Amandus pas had opgericht en waarvoor hij de opgetekende aankopen had gedaan.

Neemt men de voorstelling van de stichtingsgeschiedenis der beide Gentse abdijen aan, waartoe wij meenden te mogen besluiten in een vroegere reeds vaker aangehaalde studie (1), dan is het klooster waarvoor Clovis II in 639 bedoelde oorkonde heeft afgeleverd geen ander dan de latere Sint-Baafsabdij. De stichting van deze abdij dachten wij te mogen plaatsen tijdens het eerste — en waarschijnlijk enige — verblijf van Amandus in het Gentse, d. i. ca 625-639 (2). Anderzijds achtten wij het in dezelfde studie niet onmogelijk dat de latere Sint-Pietersabdij pas ná 650, en alleszins ná 639 zou gesticht zijn, zonder dat dit een tweede verblijf van Amandus te Gent impliceert (3). Aanvaardt men deze chronologie, waarvan wij de waarschijnlijkheid voldoende bewezen achten, dan is het dateringselement van onze aantekening een belangrijk argument voor onze veronderstelling dat de bestudeerde aantekeningen van het LTA betrekking hebben op de Sint-Baafsabdij.

* * *

Tot hier toe hebben wij getracht in de tekst zelf van het LTA aanwijzingen te vinden die ons toelaten de aante-

---

(1) VERHULST, *Over de Stichting*.

(2) VERHULST, *op. cit.*, pp. 6-19.

(3) *Ibidem*, pp. 43-44.

keningen gegroepeerd onder de titel « *Commemoratio de illis homines...* » op de latere Sint-Baafsabdij te betrekken. Wij geloven dat de tekstargumenten die we hebben aangehaald wel belangrijk, doch niet volledig overtuigend zijn. We hebben bij het begin van onze bewijsvoering trouwens al doen opmerken dat aan het probleem waarvoor we staan, uitsluitend aan de hand van de tekst van het LTA, ttz. zuiver tekst-kritisch, geen bevredigende oplossing kan gegeven worden. Alleen het beeld van de stichtingsgeschiedenis van beide abdijen kon hier, zo zegden we, een begin van verklaring opleveren.

Tijdens de bespreking van de twee tot nu toe aangehaalde tekstargumenten, nl. de vermelding van de naam van de ontvanger der aangekochte goederen en het jaartal 639, hebben we trouwens op de waarschijnlijke stichtingsgeschiedenis, zoals we ze elders hebben vastgesteld, beroep moeten doen om onze argumenten een grotere draagkracht te verlenen. Dit vermindert in niets de waarde die beide argumenten op zichzelf en vooral in het licht van het bijzondere karakter van het LTA, reeds bezitten.

Onze bewijsvoering zou nochtans overtuigender zijn, konden we uit de tekst van het LTA een argument aanvoeren dat geheel op zichzelf, en zonder dat het een beroep op de stichtingsgeschiedenis van beide Gentse abdijen impliceert, onze hypothese zou staven, dat de eigendommen waarvan sprake in de bestudeerde aantekeningen van het LTA oorspronkelijk van Sint-Baafs zijn geweest.

Dit argument is er : het is gebaseerd op de *ligging* van de gronden welke Amandus *ante* 639 heeft aangekocht.

Zoals wij elders hebben aangetoond (1), gaat het in de bedoelde aantekeningen van het LTA (2) om de aankoop

---

(1) Zie ons artikel : *Het oudste domein der Sint-Baafsabdij te Gent*, dat eerlang verschijnt in het BELG. TS. VOOR PHIL. EN GESCH.

(2) Not. nr 35 (42-46).

door Amandus van gronden in hoofdzaak gelegen onmiddellijk ten N. O. en ten O. der Sint-Baafsabdij, vnl. rondom de huidige wijk Slotendries op het gebied der huidige gemeente Oostakker bij Gent (1).

We maakten het hoger reeds duidelijk dat wanneer Amandus zelf aankopen doet deze zeer waarschijnlijk bestemd zijn voor de eerste dotatie van een door hem kort tevoren gesticht klooster (2).

Het is waarschijnlijk de Merovingische koning die Amandus de enorme sommen heeft ter beschikking gesteld (3). Zijn doel zal geweest zijn een pas gestichte abdij, welke onmogelijk over zulke sommen kon beschikken, in staat te stellen een domein aan te kopen dat de abdij absoluut wenste te bezitten, daar het in haar onmiddellijke nabijheid was gelegen, en waarvan de koning geen eigenaar was. De steun door de Merovingische koning, nl. Dagobert I, aan het evangelisatiewerk van Amandus verleend, is trouwens voldoende bekend.

In deze omstandigheden is het toch bijzonder treffend dat de hl. Amandus er precies naar streeft gronden gelegen ten O. der Sint-Baafsabdij te verwerven, zelfs zo dit door koop moest geschieden (4).

---

(1) Zie : A. VERHULST, *Historio-geographische Studie over het oudste Domein der St Baafsabdij te Gent*, Ts. BELG. VEREN. AARDR. STUDIES, 22^e Jg., 1952, nr 2, p. 330.

(2) Zie hoger, p. 153 n. 1.

(3) Zie hoger, p. 150.

(4) Aan de moeilijkheid dat Dagobert *ante* 639 waarschijnlijk een domein te Gent zelf aan Amandus heeft geschonken, hebben we reeds getracht een oplossing te geven : zie p. 152 n. 1. Vergeten we nochtans niet dat Amandus' belangstelling voor de streek van Gent misschien reeds van ca 625 dateert en reeds enkele jaren sinds de aankopen verlopen konden zijn vooraleer Dagobert tot een schenking overging. Trouwens, het door Dagobert geschonken gebied sloot niet zo nauw bij het gebied van Ganda aan : zie ons

Herinneren wij er in dit verband aan hoe het algemeen is vastgesteld dat pas gestichte abdijen er naar streven een domein te verwerven gelegen onmiddellijk naast het gebied waarop zij werden gesticht (1).

Ligt het thans niet voor de hand te besluiten dat wij hier zeer waarschijnlijk staan voor de optekening van aankopen die geschied zijn om de Sint-Baafsabdij te doteren, waarvan we de oprichting door Amandus, juist op de westgrens van het aangekochte gebied, nl. op de plaats Ganda, tussen 625 en 639, in een andere studie zeer waarschijnlijk hebben gemaakt ?

Acht men onze hypothese aan het einde van deze uiteenzetting voldoende bewezen en is men bereid te aanvaarden dat de bestudeerde groep aantekeningen uit het LTA ons inlichten over de vorming van het eerste domein der Sint-Baafsabdij — dan blijft nog één moeilijkheid, van een gans andere aard echter, bestaan. Indien bedoelde aantekeningen naar de inhoud geen uitstaans hebben met de Sint-Pietersabdij, hoe is het dan te verklaren dat de originelen of andere documenten (2) op basis waarvan zij werden opgemaakt, zich in het archief der Sint-Pietersabdij, ten laatste in 941 — datum van de opstelling van het LTA — bevonden ? Het antwoord op deze vraag kan alleen gegeven worden vanuit de kennis van de lotgevallen der archieven van beide Gentse abdijen vóór 941. Ons is bij nader onderzoek gebleken dat de verklaring voor de gedeeltelijke vermenging van beide archieven waarschijnlijk in

---

artikel, aangekondigd op p. 163 n. 1, waar we dit in domaniaal opzicht aanvaardbaar zullen trachten te maken.

(1) Vgl E. DE MOREAU, *Histoire de l'Église en Belgique*, I, p. 181, p. 184, p. 189 ; F. L. GANSHOF, *Tijdperk der Merowingen*, in: ALG. GESCHIED. DER NEDERLANDEN, I, pp. 287-288.

(2) Vgl. de mogelijkheden vermeld op p. 150 n. 3.

de bijzondere IXe eeuwse geschiedenis van beide abdijen kan gevonden worden.

Hoewel we in een studie, welke we binnen afzienbare tijd hopen te publiceren, uitvoerig de IXe eeuwse geschiedenis van beide Gentse abdijen zullen belichten, is het niettemin nuttig thans reeds enkele mogelijke verklaringen voor de lotgevallen van het Sint-Baafs-archief bondig weer te geven.

De Sint-Baafsabdij werd in de Lente van 851 door de Denen in brand gestoken en was door de kanunniken die er zich bevonden volledig verlaten (1). Met de kostbaarheden der abdij en met een gedeelte van het archief zijn ze naar Sint-Omaars gevlucht en vandaar weken ze uit naar Laon (2).

Een gedeelte van het archief bleef zonder twijfel te Sint-Baafs zelf en ging op in de brand bij de bezetting der abdij door de Denen (3).

Een ander gedeelte tenslotte werd in de omtrek van Gent bewaard, misschien in de Sint-Pietersabdij, die van vernietiging gespaard bleef en waar een paar overblijvende kanunniken waarschijnlijk een onderkomen hebben gevonden (4).

Naast deze eerste mogelijkheid bestaat er een andere die steun vindt in de gebeurtenissen die het gevolg waren van de Noormanneninval van 879.

(1) Ph. GRIERSON, *The Early abbots of St Bavo's of Ghent*, REVUE BÉNÉDICTINE, 1937, p. 54.

(2) GRIERSON, *op. cit.*, p. 56, n. 1 ; F. BLOCKMANS, *L'histoire mérovingienne de Cambrai*, REV. BELGE DE PHIL. ET D'HIST., XX, 1941, p. 708, n. 3.

(3) Vgl. de bewoordingen van het diploma voor St Baafs door Karel de Kale in 864 verleend : DDB, nr 133.

(4) Dat een aantal kanunniken te Gent bleven lijkt ons de betekenis van de *Miracula Bavonis*, I, 5, MG.SS. XV, p. 592 : « *Quidam etiam propter locum venerabilem scrvandum substituerunt* ».

Een deel der Sint-Baafsgemeenschap, die een kortstondige heropbloei had gekend na de ramp van 851, vond in de burcht van Brugge tijdens de Noormanneninval van 879-883 een toevlucht (1). Ook van daaruit kunnen stukken van het archief in de Sint-Pietersabdij terecht zijn gekomen.

Zonder hierop thans verder te willen ingaan, is het zonder meer duidelijk, dunkt ons, dat gezien de bewogen IXe eeuwse geschiedenis der Sint-Baafsabdij, een vermenging van haar archief met dat van Sint-Pieters zeer aanvaardbaar is. In elk geval stelt de externe kritiek van deze aantekeningen in het LTA ons voor minder zware moeilijkheden dan de interne kritiek welke we in deze studie hebben beoefend.

* * *

De conclusies van deze studie zijn, zo menen wij, duidelijk en het is niet nodig ze te herhalen. Men moge onze veronderstelling, welke we thans grotendeels bewezen achten, paradoxaal vinden, niettemin zal men moeten toegeven dat wij een oplossing hebben voorgesteld, die, neemt men ze aan, een aantal moeilijkheden doet vervallen.

De bronnen van de oudste kerkelijke geschiedenis van Gent vertonen tal van problemen die de historici reeds vaker voor een uiterst zware taak hebben geplaatst. Zij laten niet toe, welke oplossing ook volledig te bewijzen — ook de onze niet.

In twee studies, respectievelijk gewijd aan de domaniale structuur van het Sint-Baafsdomein ten Oosten van Gent (2) en zijn historio-geografische en agrarische

---

(1) J. DHONDT, *Het Ontstaan van het vorstendom Vlaanderen*, BELG. TS. PH. EN GESCH., XXI, 1942, p. 61 en p. 78.

(2) VERHULST, *Het oudste Domein der Sint-Baafsabdij te Gent*.

toestand in de vroege Middeleeuwen (1), hebben wij bovendien van de aantekeningen uit het LTA welke we thans kritisch hebben onderzocht, een ruim gebruik gemaakt. Terwijl men tot nu toe deze aantekeningen bij de studie van het vroeg-middeleeuwse grondbezit terzijde moest laten liggen, wegens de onmogelijkheid de goederen erin vermeld met zekerheid te identificeren en te localiseren (2), heeft de oplossing, welke wij thans hebben voorgesteld het mogelijk gemaakt onze kennis van de vroegmiddeleeuwse landbouwwuitbating op belangrijke wijze aan te vullen en te verdiepen.

---

(1) VERHULST, *Historio-geographische Studie*, pp. 321-359

(2) Vgl. de foutieve en hypothetische localisaties van GIJSSELING in de index geographicus der DDB van de toponiemen uit de door ons bestudeerde groep aantekeningen, en onze opmerkingen daarover in ons onder n. 2 p. 167 geciteerd artikel en hierna, p. 172 vlg.

ANNEX

De enkele aantekeningen uit het LTA welke het eigenlijk voorwerp van ons kritisch onderzoek hebben uitgemaakt (1) zijn niet de enige die onder de rubriek : « *Commemoratio de illis homines qui tradiderunt uel uendiderunt res suas a sancti Petri monasterii Blandinio temporibus sancti Amandi presulis et abbati Florberti quam ipse dominus supradictus episcopus primitus ibi ordinavit* » aan het einde van het LTA staan opgetekend.

Onder deze rubriek vormen zij wel een bepaalde samenhangende groep. De scheiding met de daaropvolgende aantekeningen wordt immers gemaakt door de vermelding van de bevestiging der aankopen van Amandus door Clovis II in 639. Deze bevestiging slaat wel duidelijk terug op alle aankopen die haar vooraf gaan ; ieder der aantekeningen spreekt trouwens uitdrukkelijk van een verkoop. Uitzondering dient echter gemaakt voor not. nr 35 (Fayen 42) die luidt : « *Morbertus donavit Fliteritsale* », waarover we zo dadelijk zullen spreken. Not. nr 35 (Fayen 43, 44, 45, 46) vormen dus één geheel en als dusdanig zijn zij het voorwerp van deze studie geweest. Zij zijn waarschijnlijk de oudste optekeningen van het eerste bezit der Sint-Baafsabdij. Ook van domaniaal oogpunt uit zijn er gegevens die pleiten voor het samenhoren van deze aantekeningen (2). Zij dienen waarschijnlijk alle *ante* 639 gedateerd.

---

(1) KOCH-GIJSSSELING, BCRH, CXIII, 1948, p. 292, not. nr 35 (42-46).

(2) Het zijn waarschijnlijk « *portiones* » van verschillende

Not. n^r 35 (Fayen n^r 42) stelt echter een probleem. Daar het een schenking betreft mogen we deze aantekening niet inschakelen in de groep aantekeningen van aankopen, hoewel ze vòòraan deze groep staat opgetekend en de bevestiging door Clovis II op het eerste zicht ook voor haar geldt. Niettemin rangschikt de auteur van het LTA deze aantekening onder de titel « *Commemoratio...* », wat minstens een aanduiding is dat hij in de originelen deze optekening samen met de andere heeft gevonden. Bovendien betreft het de schenking van Vlierzele dat ons in 864 bekend is als Sint-Baafsbezit (1). We geloven wel te mogen aannemen dat deze aantekening thuishoort in de VIIe eeuw (hoewel we ze niet, zoals de overige, *ante* 639 mogen dateren), en dat ze gerekend mag worden tot de groep aantekeningen uit het LTA die, naar wij poogden te bewijzen, op de oudste bezitsverwervingen der Sint-Baafsabdij betrekking heeft.

Het geval van de aantekening nopens de schenking van Vlierzele staat trouwens niet alleen. Inderdaad, na de vermelding van de bevestiging door Clovis II der aankopen van Amandus in not. n^r 35 (Fayen 46), staan in het LTA een reeks aantekeningen van schenkingen opgetekend, die — in de bedoeling van de auteur van het LTA — eveneens thuishoren in de rubriek « *Commemoratio...* ». Zij zouden

---

« *villae* ». Er bestaat misschien ook aanleiding te spreken van een medeëigendom van het bos waarvan in deze aantekeningen sprake is. Over deze aspecten van het probleem, zie onze studie over het oudste domein der Sint-Baafsabdij welke eerlang in het BELG. TS. VOOR PHIL. EN GESCH. verschijnt.

(1) Zie hoger, p. 149 n. 2. Taalkundig moet *Fliteritsale* Vlierzele geven. Aldus een vriendelijke mededeling van Dr Gijsseling, die van zijn identificatie in de DDB : « onbekend, in de buurt van Astene en Bachte (O. Vl., Gent) » heeft afgezien.

dus ook ten tijde van Amandus, of minstens in de VIIe eeuw gedateerd moeten worden.

De vraag is nu of deze aantekeningen niet van verkopen maar van schenkingen, in de uitgave Koch-Gijsseling genummerd 36-44, in de uitgave Fayen 47-55, eveneens op goederenverwervingen door de *Sint-Baafsabdij* betrekking hebben, precies zoals de groep aantekeningen welke hen voorafgaan en die samen met hen onder dezelfde titel staan gerangschikt (1). We hebben dit probleem in de voorafgaande studie niet gesteld. De voornaamste reden daarvan is het feit dat het bewijs hiervan veel moeilijker te geven is dan voor de eerste groep aantekeningen betreffende de aankopen van Amandus. Bovendien brengt die bewijsvoering een tamelijk uitvoerige tekstkritiek met zich mede. We hebben het geschikter geoordeeld deze hoofdzakelijk tekstkritische bewijsvoering in een annex onder te brengen.

* * *

Dat het merendeel der aantekeningen n^{rs} 36-44 (Fayen n^{rs} 47-55) betrekking hebben op bezitsverwervingen der Sint-Baafsabdij of minstens in hetzelfde geval verkeren als de aantekeningen van de aankopen gedaan door Amandus, kan o. i. nochtans aanvaardbaar gemaakt worden.

We zullen de tweede groep aantekeningen waarover we het hier hebben systematisch één voor één onderzoeken.

Not. n^r 36 (Fayen 47) luidt : « *Radbertus tradidit mansio-*

---

(1) We hebben zulks voor twee dezer aantekeningen, nrs 39 (FAYEN 50) en 44 (FAYEN 55) reeds aangenomen, zonder hiervan het bewijs te leveren, toen wij deze aantekeningen hebben gebruikt bij de bewijsvoering betreffende de identificatie van de ontvanger der betrokken goederen, die hier als « *sanctus Petrus* » wordt aangeduid. Zie hoger, p. 154.

nilis. VII. had mensa fratrum supradicto monasterio, his nominibus: Friessale, Vuetersale, Hrintsale, Firenthammo, Ruodungo, Buroclar, Faltsale ».

Deze aantekening is gedeeltelijk een herhaling van not. n^r 20 (Fayen 27) : « *Dedit Radbertus et uxor sua Frauvara ad mensa fratrum in pago Gandense super fluuio Legie in loco noncupante, Fursitio, curtile et quicquid in illo loco abuit de terra arabilis, siluis, campis, pratis et mansionilis. VI. his nominibus: Frussale, Hrintsale, Firentsamma, et in Ruodungo, Buruclarum, Faltsale ».* Deze aantekening staat echter gerangschikt in het LTA onder de schenkingen welke thuishoren in de tijd van Karel de Grote.

We staan hier waarschijnlijk voor een van de herhalingen waarin het LTA vervalt, die te wijten zijn aan de vluchtige samenstelling van het geheel en de daaruit voortspruitende slordigheid (1). Dit bemoeilijkt echter het antwoord op de vraag of beide aantekeningen, die grotendeels identiek zijn, ofwel thuishoren in de VIIe eeuw, ofwel in de tijd van Karel de Grote. Nog moeilijker te beantwoorden is de subsidiaire vraag of we staan voor een aantekening die betrekking heeft op een schenking aan de Sint-Baafsabdij, vermints een juiste localisatie der toponiemen zo goed als onmogelijk is.

Bij het aanduiden van een mogelijke oplossing voor het hier gestelde probleem willen we nochtans van de vermelding van deze groep toponiemen uitgaan. Zoals verder steeds duidelijker zal worden komen deze toponiemen op de meest verschillende plaatsen van het LTA voor (2) en het kan moeilijk anders uitgelegd worden of de samensteller van het LTA heeft zich hier aan de ergste verwarring en de grootste willekeur schuldig gemaakt. Drie van deze topo-

(1) KOCH-GIJSSELING, BCRH, CXIII, 1948, pp. 257-258.

(2) LTA, uitg. BCRH, CXIII, 1948, nrs 8 (14) ; 35 (44) ; 20 (27) ; 36 (47) ; 40 (51).

niemen : *F(r)iessale, Firenthammo, Hrintsale* komen voor in één van de aantekeningen van aankopen welke, volgens de besluiten van onze studie, betrekking hebben op de Sint-Baafsabdij, nl. in not. n^r 35 (Fayen n^r 44) : « *Emelfridus uendidit mansionilis. III. his nominibus: Fiessalis, Firentsammo, Hrintsalis. Florbertus abba pretium dedit solidos XV* ». Daar we tot het besluit zijn gekomen dat de aantekeningen der aankopen van Amandus en Florbert waarschijnlijk de getrouwe weergave zijn van de originelen welke de samensteller van het LTA hebben voorgelegen, en daar — meer in het bijzonder — in not. n^r 35 (Fayen n^r 44) de prijs wordt vermeld welke Florbert voor deze 3 *mansioniles* heeft betaald, achten wij het waarschijnlijk dat minstens de drie aangehaalde toponiemen betrekking hebben op gronden gelegen in het gebied waar Amandus zijn aankopen heeft gedaan, ttz. in de streek ten O. van Gent (1), dat zij thuishoren in de VIIe eeuw en betrekking hebben op gronden der Sint-Baafsabdij — in welke aantekening zij ook verwerkt mogen zijn. Wij zijn bijgevolg van oordeel dat zij niet vermeld stonden in het origineel van not. n^r 20 (Fayen 27), een aantekening die de samensteller van het LTA ten tijde van Karel de Grote plaatst. Het origineel van aantekening n^r 20 (Fayen 27) eindigde o. i. bij de woorden : « ... *et quicquid in illo loco abuit de terra arabilis, siluis, campis, pratis* ». De woorden « *et*

---

(1) In de DDB, Index geographicus, heeft Dr Gijsseling de ligging van deze groep toponiemen gezocht in de buurt van Astene en Bachte, ttz. in de Leiestreek ten Z. van Gent, binnen het latere Sint-Pietersdomein. Hij heeft zich hierbij uitsluitend laten leiden door de gedachte dat toponiemen vermeld in het LTA onmogelijk binnen het St Baafsdomein konden gelegen zijn. Na onze argumenten overwogen te hebben, heeft Dr Gijsseling deze gedachte en ook zijn vroegere localisaties opgegeven. Wij hebben zelf enkele toponiemen kunnen localiseren in het gebied ten O. van Gent, binnen het latere St Baafsdomein. Zie hierover p. 175 n. 1 en p. 176 n. 4.

mansionilis. VI. his nominibus: Frussale ...etc ». zijn er waarschijnlijk door de samensteller van het LTA bijgevoegd.

Bestudeert men inderdaad de aantekeningen die samen met not. n^r 20 (Fayen 27) in de tijd van Karel de Grote worden geplaatst, dan blijkt dat zij meestal betrekking hebben op de schenking van één *curtile*, waarbij dan een Pertinenzklausel gevoegd wordt zoals : « *curtilum unum et quicquid in illo loco habuit* » (1) of « *cum terris arabilis, siluis, pratis et quicquid in illo loco abuit, sicut carta docet* » (2). Dit zal ook wel de oorspronkelijke inhoud zijn geweest van de tekst die aan de basis ligt van not. n^r 20 (Fayen 27). Een specificieering zoals « *et mansionilis. VI. his nominibus...* » ná een Pertinenzklausel lijkt ons bovendien nogal onwaarschijnlijk toe. De schenking van « *mansioniles* » welke een naam dragen is trouwens een feit dat, wegens de aard dezer mansioniles, eerder in de VIIe eeuw thuishoort (3).

Zonder ons besluit voor zeker te willen aanzien, menen wij uit de vastgestelde feiten, het volgende te mogen afleiden.

Not. n^r 20 (Fayen 27), daterend uit de tijd van Karel de Grote (4), belet ons in 't geheel niet not. n^r 36 (Fayen 47), gerangschikt onder de rubriek « *Commemoratio...* » aan te zien als inderdaad daterend uit de VIIe eeuw, ondanks het feit dat beide, op één na, dezelfde toponiemen vermelden. Integendeel, drie van deze toponiemen hebben zeer waarschijnlijk betrekking op gronden die de Sint-Baafsabdij in de VIIe eeuw heeft verworven, wegens hun

---

(1) Not. n^r 24 (FAYEN 31) ; n^r 27 (FAYEN 34).

(2) Not. n^r 21 (FAYEN 28).

(3) VERHULST, *Historio-geographische Studie*, p. 338.

(4) Zie over de datering dezer aantekeningen : KOCH-GIJSSELING, BCRH, CXIII, 1948, p. 258 vlg.

voorkomen onder de aankopen van Amandus (not. nr 35 — Fayen nr 44) (1).

Er zijn dus reeds goede aanwijzingen om aan te nemen dat not. nr 36 (Fayen 47) thuishoort in de VIIe eeuw en één van de eerste schenkingen aan de pas gestichte Sint-Baafsabdij vertegenwoordigt (2).

Dit vermoeden wordt nog versterkt door de studie van not. nr 40 (Fayen 51). We staan hier voor een volkomen analoog geval. Dezelfde reeks toponiemen als in de zo juist bestudeerde aantekeningen wordt hier vermeld en het grootste gedeelte van deze aantekening wordt herhaald in een aantekening uit de tijd van Lodewijk de Vrome, waaraan dit gedeelte door de samensteller van het LTA ten onrechte werd toegevoegd.

Not. nr 40 (Fayen 51) luidt: « *Folcuinus donavit mansionis quattuor his nominibus: UUetersele, Basingasele, Hrintsele, Firentsamma, et super hoc ad talligendum silua et colligendum super totum illa silua usque ad locum qui dicitur Hramasdug, et in campis Athenneria communia ad pascendum super totum* ».

We steunen op twee argumenten om deze aantekening te beschouwen als een optekening van een schenking aan de Sint-Baafsabdij in de loop der VIIe eeuw.

---

(1) Over de localisatie van het toponiem *Buruclarum* (= *Borclare*, te Oostakker bij Gent, vgl. C. P. SERRURE, *Cartulaire de Saint-Bavon*, p. 130) dat samen met de drie hier bedoelde toponiemen in not. nr 36 (FAYEN 47) staat opgetekend, zie A. VERHULST, *art. cit.*, p. 339.

(2) Dat deze toponiemen volgens not. nr 35 (FAYEN 44) worden aangekocht en vervolgens blijkt not. nr 36 (FAYEN 47) nog eens aan de St Baafsabdij zouden geschonken worden, is niet onmogelijk, wegens de mogelijkheid dat het hier om « *portiones* » of « medeëigendom » zou gaan. (Zeer waarschijnlijk staan we hier voor transacties (schenkingen of verkopen) uitgaande van leden van eenzelfde familie. Vgl. p. 169, n. 2.

Vooreerst het feit dat de samensteller van het LTA deze aantekening rangschikt in de groep onder de rubriek « *Commemoratio...* » en hier sprake is van een bos dat in de meeste aantekeningen van deze groep opduikt en als het ware hun samenhang verzekert (1).

Ons voornaamste argument is de localisatie dezer goederen. De twee toponiemen uit aantekening not. n^r 35 (Fayen 44), welke we tot de aankopen van Amandus voor de Sint-Baafsabdij mochten rekenen, nl. *Hrintsele* en *Firentsamma*, worden hier terug vermeld. Zij wijzen, zoals hoger gezegd, naar een VIIe eeuwse bezitsverwerving der Sint-Baafsabdij. Ditmaal echter staan zij niet alleen : zij worden door Folcuinus geschonken samen met gronden, die wij op een tamelijk nauwkeurige wijze binnen het oudste domein der Sint-Baafsabdij konden localiseren. Het zijn hoofdzakelijk bosgronden die deel uitmaken van een uitgestrekt bos dat zich ten Oosten van Gent uitstreckte, ongeveer van de huidige wijk Achtendries te St. Amandsberg tot Zeveneken (2). Het is trouwens hetzelfde bos waarover verschillende aantekeningen uit de groep gerangschikt onder de rubriek « *Commemoratio...* » spreken, zoals hoger reeds gezegd werd (3).

Wij hebben dit bos bestudeerd in onze historio-geografische studie over het oudste Sint-Baafsdomein, o. m. aan de hand van deze aantekening, die zelfs toeliet de grens van de rechten der abdij op dit bos te bepalen (4). Not. n^r 40

---

(1) « *et super hoc ad talligendum silua et colligendum super totum illa silua usque...* ». Zie hieronder n. 3.

(2) VERHULST, *op. cit.*, p. 325 en de kaart bij dit artikel, p. 350.

(3) Over dit bos wordt gesproken in not. nr 35 (FAYEN 43, 45, 46) ; not. nr 37 (48) ; nr 39 (50) ; nr 40 (51).

(4) VERHULST, *op. cit.*, p. 325. *Hramasdu(n)g* dient nl. vereenzelvigd met Haermaersdonk te Zeveneken, gelegen op de grens van het Sint-Baafsdomein en -bos ten O. van Gent : vgl. de kaart bij het aangehaalde artikel, p. 350.

(Fayen 51) is echter identiek met het laatste gedeelte van not. n^r 8 (Fayen 14), welke nochtans betrekking heeft op een schenking ten tijde van Lodewijk de Vrome. Het laatste gedeelte van not. n^r 8 (Fayen 14) luidt : « ... *inter terras arabilis et pratis hoc sunt capita .XXV.; et in sexto loco qui uocatur Ahenneria lacum, de silua mansionilis. IIII. his nominibus: UUetersele, Basingasele, Hrindsele, Firent-samma; et de villa que dicitur Ahtennia communia ad porcos saginandum et ad silua talliendum uel colligendum super tota illa silua usque ad locum qui dicitur Hramusdung* ».

Het is o. i. duidelijk dat de oorspronkelijke tekst welke de basis vormt van deze aantekening eindigde met de vermelding : « *hoc sunt capita .XXV.* ». Dit is een gebruikelijk slot bij andere aantekeningen, zoals bewezen door not. n^r 10 (Fayen 16) en not. n^r 25 (Fayen 32). Het vervolg van deze aantekening : « ...*et in sexto loco...* » hangt in geen enkel opzicht met het voorafgaande samen. Het is waarschijnlijk ontleend aan een ander origineel, waarop blijkbaar ook not. n^r 40 (Fayen 51) teruggaat.

* * *

De aantekeningen not. n^{rs} 37 (Fayen 48), 38 (Fayen 49), 39 (Fayen 50) mogen o. i. zonder bezwaar gerekend worden tot de groep aantekeningen welke we tot hier toe hebben onderzocht, en die alle zeer waarschijnlijk betrekking hebben op gronden die in de VIIe eeuw door de Sint-Baafsabdij hetzij door koop hetzij door schenking werden verworven. Zij spreken van gronden gelegen « *in ipso heremo* » (not. n^r 37), « *in supradicto loco* » (not. n^r 38) en « *in ipsa silua* » (not. n^r 39). Deze woeste gronden maken blijkbaar alle deel uit van het bos waarvan Amandus ante 639 reeds een belangrijk stuk had aangekocht, zoals blijkt uit not. n^r 35 (Fayen 43, 45, 46), en hetwelk naar

wij geneigd zijn te aanvaarden, tot het oudste bezit der Sint-Baafsabdij mag gerekend worden.

Not. n^r 44 (Fayen 55) is de laatste — ook chronologisch — uit de reeks aantekeningen van het LTA die met Sint-Baafs in verband kunnen gebracht worden. Hiervoor zijn verschillende aanwijzingen.

Deze aantekening wordt verkort weergegeven door not. n^r 37 (Fayen 48), vermits beide schenksters identiek zijn : « *Hildelane* Deo sacrata » is immers dezelfde naam als « *Childela* Deo sacrata ». Not. n^r 37 (Fayen 48) hoort, zoals we zo juist aantoonde, thuis in de groep aantekeningen die met de vermelding « *in ipso heremo* » alle op het eerste domein der Sint-Baafsabdij ten O. van Gent mogen betrokken worden.

De inhoud van not. n^r 44 (Fayen 55) bevestigt dit, daar er schenkingen vermeld worden van goederen gelegen binnen hetzelfde gebied als dat waar de eerste aankopen der Sint-Baafsabdij werden gedaan (1).

De datum 694 mag voor waarschijnlijk gehouden worden (2), en we vermoeden dan ook dat we hier staan voor de laatste optekening in chronologische orde in verband met de Sint-Baafsabdij (3).

---

(1) Nl. in de omgeving van Slotc en te Mendonk. Zie onze domaniale studie over het oudste St Baafsdomein, eerlang verschijnend in het BELG. TS. PHIL. EN GESCH.

(2) KOCH-GIJSSELING, BCRH, CXIII, 1948, p. 265 en n. 3. Deze aantekening is waarschijnlijk ten tijde van Clovis III te dateren, vermits *Hlodouici*, wegens het dictaat waaronder het LTA tot stand kwam (KOCH-GIJSSELING, *op. cit.*, p. 259) eigenlijk luidt : *Chlodovei*, hetgeen wegens de waarschijnlijk betrouwbare datering 694, wijst naar Clovis III : 690-694 (B. KRUSCH, *Chronologica regum francorum*, MGH, SS. RER. MEROV., VII, p. 500).

(3) Zie ons in n. 1 geciteerd artikel.

* * *

Not. n^r 45 (Fayen 56) en n^r 45 (Fayen 57) die onmiddellijk op de zo juist besproken aantekening volgen, zijn in het begin der IXe eeuw te situeren (1). Zij betreffen daarom zeer waarschijnlijk schenkingen aan de Sint-Pietersabdij en sluiten het X^e-eeuws fragment van het LTA af.

* * *

Drie aantekeningen, door de auteur van het LTA eveneens gerangschikt onder de rubriek « *Commemoratio...* », horen hier niet thuis : ze hebben betrekking op de Sint-Pietersabdij.

Not. n^r 41 (Fayen 52) is waarschijnlijk in verband te brengen met not. n^r 11 (Fayen 17), die tot het abbatiaat van Einhard behoort (*ad* 840) (2).

Not. n^r 42 (Fayen 53), is zeker na 687 te dateren en betreft een schenking aan de toen reeds bestaande en onafhankelijke abdij Blandinium (Sint-Pieters) (3).

Not. n^r 43 (Fayen 54) is waarschijnlijk, zoals de aantekening het zelf zegt, ten tijde van Lodewijk de Vrome (814-840) te dateren. Ze moet in verband worden gebracht met not. n^r 7 (Fayen 13), waarmee ze veel gelijkenis vertoont en die op hetzelfde gebied betrekking heeft. Bovendien zijn in latere eeuwen bezittingen der Sint-Pietersabdij te Burst (O. Vl., Aalst) en omgeving aan te wijzen (4).

---

(1) DDB, p. 136, n. 1.

(2) Over de datering a^o 838 : KOCH-GIJSSELING, BCRH, CXIII, 1948, p. 258 vlg.

(3) Zie VERHULST, *Over de Stichting en vroegste Geschiedenis*, p. 39.

(4) FAYEN, *Liber Traditionum*, p. 119 en A. VAN LOKEREN, *Chartes de l'abbaye de Saint-Pierre au Mont Blandin*, nr 1467, p. 147.

* * *

Overzien wij thans het geheel der aantekeningen welke in het LTA gerangschikt zijn onder de Rubriek « *Commemoratio...* », dan dringen zich tot slot volgende beschouwingen op.

Behalve vijf aantekeningen die om evidente redenen op de Sint-Pietersabdij mogen betrokken worden, staan we onder de titel « *Commemoratio...* » voor een groep aantekeningen die naar alle waarschijnlijkheid betrekking hebben op verkopen en schenkingen aan de pas gestichte Sint-Baafsabdij, welke in de VIIe eeuw geplaatst mogen worden.

In onze eigenlijke studie hebben we het zeer waarschijnlijk gemaakt dat een eerste groep aantekeningen de tamelijk getrouwe optekening is van aankopen gedaan door Amandus *ante* 639 voor de door hem kort tevoren gestichte Sint-Baafsabdij. Steunend op dit eerste resultaat hebben we in het aanhangsel van deze studie getracht een tweede groep aantekeningen, van schenkingen ditmaal, eveneens met de Sint-Baafsabdij in verband te brengen. Daar deze schenkingen gronden tot voorwerp hebben welke, zoals we elders uitvoeriger bewijzen⁽¹⁾, gesitueerd moeten worden binnen hetzelfde gebied waar Amandus het eerste grondbezit voor Sint-Baafs had aangekocht, en daar de laatste schenking in deze reeks waarschijnlijk op het einde der VIIe eeuw heeft plaats gehad, menen we te mogen veronderstellen dat deze aantekeningen ons de evolutie schetsen van het oudste Sint-Baafsdomein, gelegen ten Oosten van Gent, tussen 639 en 694, tzt. nadat een eerste kern door aankopen was tot stand gebracht.

Zoals wij in een andere studie aantonen is een nauwe samenhang ook in juridisch en domaniaal opzicht tussen deze aantekeningen aanvaardbaar, hetgeen de veronder-

---

(1) Zie ons artikel geciteerd op p. 178 n. 1.

stelling van het wordingsproces van het oudste Sint-Baafsdomein dat doorheen deze aantekeningen zou te herkennen zijn, eveneens komt schragen (1).

Zelfs indien onze tekstkritische bewijsvoering de lezer niet steeds volledig heeft kunnen overtuigen, hopen wij toch dat hij, na kennis genomen te hebben van de wijze waarop wij de hier bestudeerde aantekeningen in een domaniale studie over het oudste Sint-Baafsdomein hebben verwerkt, zal inzien dat onze oplossing, in verband met de geweldige moeilijkheden waarvoor dit gedeelte van het LTA de historicus plaatst, enkele fundamentele moeilijkheden bij de interpretatie van deze teksten uit de weg ruimt.

Zolang het bewijs van het tegendeel niet is geleverd, beschouwen wij haar dan ook als de meest aanvaardbare (2).

---

(1) De hypothese dat de optekeningen van het LTA waarover sprake, door hun volgorde en hun samenhang toelaten de opbouw van het oudste Sint-Baafsdomein op enkele punten bij benadering vast te stellen, wordt uitvoerig ontwikkeld in ons op p. 178 n. 1 geciteerd artikel.

(2) De kern van dit artikel is ontleend aan de licentiaatsverhandeling over de « Geschiedenis van de St Baafsabdij en de Ontwikkeling van haar onroerend bezit tot het midden der XIe. eeuw » welke wij tijdens het academisch jaar 1951-1952, o. l. v. Prof. Dr F. L. Ganshof, aan de Faculteit der Wijsbegeerte en Letteren der Rijksuniversiteit te Gent hebben voorgelegd. Wij houden eraan de HH. Professoren H. van Werveke, P. Bonenfant en F. Vercauteren, commissarissen voor dit artikel bij de Kon. Commissie voor Geschiedenis, voor hun opmerkingen en raadgevingen van harte dank te zeggen. Ook de HH. Professoren F. L. Ganshof en J. Dhondt zijn wij kostbare aanwijzingen, verbeteringen en suggesties verschuldigd waarvoor hier onze hartelijke dank.
